

Dr. Korompai Gáborné:

Könyvismertető – Pedagógusok arcképcsarnoka 2012 (XI. kötet)
(Debrecen Megyei Árpád-terem, 2012. október 19.)

Tisztelt vendégeink, kedves kollégák, munkatársaink!

A *Pedagógusok arcképcsarnokának* immár 11. kötetét vehetjük kezünkbe. Valamennyien egyetértünk azzal, amit alapító főszerkesztőnk, Ungvári János tanár úr az előszóban megfogalmazott: hála és köszönet illeti mindazokat, akik önzetlen munkájukkal hozzájárultak ahhoz, hogy sorozatunkkal az életből eltávozott egykori pedagógusok emlékét megőrizhessük.

Az elmúlt évek egyikét az önzetlenség évének nyilvánították világszerte. Dicsekvés nélkül állíthatjuk, hogy a Karácsony Sándor Pedagógiai Egyesület már másfél évtizede az önkéntesség elvét követve működik. A munka örömét leszámítva más jutalom nem jár az Egyesületben kifejtett tevékenységért. Előadóinkat, szerzőinket, a kötet szerkesztésében résztvevőket, egyesületi életünk szervezői adminisztrációs feladatait végző munkatársainkat nem tudjuk díjazni, de ez nem riaszt el senkit a munkától.

Sorainkat csak a természet kérlelhetetlen rendje ritkítja. Ebben az esztendőben búszúztunk nagyra becsült tagtársunktól, *Lengyel Mihálytól*, aki nem csak sorozatunk hűséges szerzője, de Földes község oktatástörténetének kutatója és számos helytörténeti kiadvány szerzője is volt. Példamutató tanári munkájáról, sikerekben gazdag életútjáról egykori munkatársa írt megemlékezést.

Mély megrendüléssel vettük a hírt, hogy szeptember 27-én elhunyt Kakucsi Géza egyesületünk alapító tagja. Áldott legyen az emléke!

Nehéz elfogódottság nélkül szólni a közelmúltban eltávozott tanárainkról, kollégáinkról, hozzátartozóinkról. Ők tették számunkra otthonossá a világot. Szegényebbek vagyunk nélkülük, de még szegényebbek lennénk, ha nem őriznénk emléküket.

A 2012-ben eltávozottak közül jelen kötetünkben olvasható *Balogh Imre* igazgató úr életrajza, *Baltavári Balázs*, a Komádi Gyermekotthon egykori vezetője, *Bereczki Bálint* balmazújvárosi tanító méltatása, aki a népművészetben is maradandót alkotott. Földesi Ildikó írása édesanyjáról, *Földesi Jánosné*ről, a sokak által tisztelt és szeretett óvó néniről. Sajnos hosszú a sor, elhunyt *dr. Hollósi Gábor*, *Madarász Gyula*, *dr. Mátyás Ernő* geológus, egyetemi oktató, a zeolit készítmények hazai népszerűsítője, *dr. Reiman István* matematikus, a Nemzetközi Matematikai Diákolimpiák magyar résztvevőinek felkészítő tanára, *Kalmár Zoltánné*, *Révész Miklósné*, a beteggondozást és az arra felkészítő munkát hivatásának tekintő egészségügyi szakoktató, *Szabó Miklós*, Hajdúböszörmény lokálpatrióta tanára, fotóművész, *Tóth Géza* kótaji tanár, *Tóth Sándor* mérnök-tanár. *Schneider Mária* néniről meghatóan szép megemlékezést írt egykori tanítványa, a ma már emeritus professzor Varga Zoltán. A sokoldalú tehetséggel megáldott *Udud Istvánról* testvéröccse, a szintén pedagógus Udud Nándor írt tárgyyszerű és érzelemgazdag életrajzot.

Az életrajzok íróinak elsődleges célja a pályakép, a követendő példa felmutatása. A személyes kapcsolatokból fakadó emlékek az egyéni jellemvonásokat, az emberi kvalitásokat villantják fel. Meggyőző erővel bontakozik ki az életutak tanulságaiból, hogy a nevelés és oktatás máshoz nem hasonlítható hivatástudattal vállalható feladat. Az alapos szakmai felkészülést már eleve meghatározzák a személyes adottságok és a felkészítő iskolák, tanintézetek szellemisége, ahol a tudás átadása, megszerzése mellett fontos szerepet kapott a szociális gondolkodás, a problémamegoldó segítőkészség, a sokoldalú, színes egyéniség és a gyermekek, az ifjúság iránt érzett szeretet és megértő gondoskodás megalapozása.

Tördelőszerkesztőnk figyelmességéből minden életrajz alá egy virágzó rózsza-ágacska került, ne csak bájos záródísz lássunk benne, hanem a kegyeletes emlékezés virágát is. Ugyancsak Csermely László ügyszeretetének köszönhető, hogy a betűrendes fejezetek előtt ismert szerzőktől idézett nemes gondolatok olvashatók az iskoláról, a tanításról és a pedagógushivatásról.

Annyi iskolareform, tévutak és útvesztők után elgondolkodtató, hogy a régi tanyai és kisiskolákból hány szegény sorsú, tehetséges gyermek jutott magasabb oktatási intézménybe, s közülük hányan választották a pedagógushivatást, amely évtizedeken át a felemelkedés lehetséges útjának számított. Ma sajnós ott tartunk, hogy erősen csökkent a pálya vonzereje. Társadalmunk égető gondjává vált a pedagógusok presztízsének visszaállítása.

Azok az életutak, amelyek új kötetünkben olvashatók, követhető és követendő például szolgálhatnak, mert nehéz időkben helytállókat idéznek. A mögöttünk hagyott XX. század történelmi változásai nem kímélték a pedagógusokat sem. Szomorú példa erre *Császy László* kisvárdai tanár sorsa, *dr. Borosy András* kényszerű pályamódosítása, *dr. Péter Zoltánnak*, a Debreceni Református Kollégium egykori igazgatójának megtört pályáivá, *Seregi Kálmán* háború utáni üldöztetései, *Bíró Lajos* művésztanár 1956 utáni meghurcolása és a családtagokra is kiterjesztett megtorlás, mint az *dr. Szentirmai Józsefné* esetében történt.

Sajnos az ún. „békeévek” is szedték az áldozataikat. A túlfeszített munka, az anyagi gondok, az erőltetett ideológia és a belső meggyőződés ellentétéből fakadó lelkiismereti problémák hozták a betegségeket a korai halált.

Eredményekben gazdag életek szakadtak félbe, elég utalni a még 50 esztendő sem élt *Hudák Erzsébet* és *Szabó Miklós* korai távozására, *Várad Zoltánné* kabai tanítónőre, *dr. Varga Józsefre* a KLTE Germanisztikai Tanszékének elismert oktatójára, a kisvárdai *Vass János* zenetanárra, aki nem csak a hadifogság gyötrelmeit, de a hitbéli meggyőződése miatti hátrányokat is megszenvedte.

Ma azt szokták mondani, hogy szívvel lélekkel végzi a munkáját, aki jól dolgozik. Valaha úgy mondták: hittel, lélekkel, s a szólásnak valós tartalma volt: a hit erőt adott a legnehezebb feladatok vállalásához, végzéséhez.

Erről tanúskodik *Csernus Gáspár* tanár úr egyházi szolgálata, *dr. Fodor Antal* görög katolikus parókus, hitoktató életútja, az *Ivancsó* család kántortanítóinak munkája, *Juhász Attila* mérnök tanár áldozatos tevékenysége, aki az 1950-es években is vállalni merté a hitélet ébrentartását ifjúsági csoportok körében. *Jung György* rakamazi tanárt aktív éveiben is hite erősítette, nyugdíjasként meghatározó szerepet vállalt egyháza helyi közösségében. *Nagy Sándorné* mátészalkai tanárnő külföldön végzett teológiai tanulmányai után lelkesz-feleségként, három gyermek mellett orosz és francia nyelvtanári képesítést szerzett, késő öregségéig megőrizte szellemi frissességét, tanított. A kiváló nyelvszakos tanárnőt, *Plette Ferencné*t nyíltan vállalt vallási meggyőződése, polgári értékrendje miatt mozdították el vezetői beosztásából, munkája és a családja iránt érzett felelősség mellett hite segítette át a nehézségeken.

Keresztényi humanizmus vagy a lekiismeretüktől vezérelt erkölcsi kötelezettség működött azokban a pedagógusokban, akik a legnehezebb munkát, a sérült és elhagyott gyermekek gondozását vállalták.

Az új kötetben *Mlinkó István*, *Fehér Józsefné*, *Kiss Miklósné* gyógypedagógusok áldozatos munkájáról olvashatunk. *Girasek János* tudományos munkáját és oktatói tevékenységét is a gyógypedagógia szolgálatába állította.

A szomorú emlékü árvaházak helyett létrehozott gyermeknevelő intézetek jeles személyiségei közül *Tóth Jánosné* óvónő a Fóti Gyermekvárosban igyekezett családi körülményeket teremteni az állami gondozásba került gyermekeknek. *Baltavári Balázs* a Komádi nevelőotthon igazgatója munkatársaival együtt szintén azért dolgozott, hogy pótolja az elveszett családi otthon melegét. *Balogh Antal* a Berettyóújfalui Gyermekváros igazgatója egész munkásságát a gyermekvédelemnek szentelte.

Balogh Antal Tiszacsege szülötte, köszönet illeti *Farkas Jánosné*t, aki róla és a szintén csegei kötődésű két jeles néprajzkutató tanárról *dr. K. Kovács Péterről* és *dr. Papp Józsefről* írt példaértékű életrajzot. Sajnos a nyár végén érkezett a szomorú hír, hogy *K. Kovács László* is eltávozott a minden élők útján.

Tisztelet és megbecsülés illeti azoknak a tanítóknak az emlékét, akik a tanyasi kisiskolákban neveltek, oktatták a legnehezebb sorsú gyermekeket. Debrecen környéki tanyai iskolában kezdte tanul-

mányait a 100 esztendeje született *dr. Balogh István* történettudós, egyetemi tanár, akinek visszaemlékezéséből hosszabban idéztünk, mert élethű képet adott az egykori viszonyokról. *Németh Lajos* pedagógusi pályája a hódmezővásárhelyi tanyavilág iskoláihoz kötődött. A reá emlékező Kőszegfalvi Ferenc ezeknek az iskoláknak a történetéről is szólt. *Kárpáti Jenő* munkája hosszú időn át a Karcag környéki tanyai iskolákhoz kapcsolódott, éveken át tanulmányi felügyelőként látogatta, segített az ott folyó munkát. „A messzelátó pásztor” című könyvében a tanyai tanítók küzdelmes, lelkiismeretes munkájáról adott reális képet, arról az iskola-típusól, amely azóta megszüntetésre került.

Sok-sok pedagóguspálya indult az egy-két nevelővel működő osztatlan iskolában: *Borsi Miklósné, Botos László, Buttyán Sándorné, Dáczer Károly, Dani Károly, Demjanovich Emil, Oláh Miklós, Orosz Lászlóné, Oszik Miklósné, Simon Imre, Tóth József, Trembeczki Miklós* – valamennyien hosszabb-rövidebb időn át tanították, nevelték a sárban, fagyban iskolába gyalogló gyermekeket még az 1960-as és '70-es években is, amikor szinte ugyanazok a mostoha körülmények fogadták a kisdiákokat, mint korábban. Gyakran a tanítónak kellett gondoskodnia a tanterem tisztaságáról, fűtéséről, a kézmosóvíz bekészítéséről. A reájuk emlékező egykori tanítványok tanítójuk feléjük áramló gondoskodó szeretetéről és azokról a módszerekről írtak, amelyekkel a mindennapi élet legfontosabb tudni- és tennivalóira készítették fel őket.

A mostoha körülmények mind a tanítókat, mind a diákokat testben, lélekben edzett, küzdeni tudó, törekvő személyiségekké formálták. Az egykori tanyai tanítók tovább képezték magukat, közülük többen tanárok, iskolaigazgatók lettek.

A II. világháborút követő időszakban felértékelődött a pedagógusok önképzésének szerepe, jelentősége. Az oktatásügy szerencséjére a kor követelményeivel lépést tartó pedagógusoknak sikerült átmenteni a hazai neveléstörténet legjobb hagyományait.

Sándor Jenő gimnáziumigazgató munkássága példa arra, hogy hogyan lehetett visszaadni egykori rangját a magyar iskolatörténet egyetlen „parasztgimnáziumának” a szeghalmi – alapítójáról elnevezett – Péter András Gimnáziumnak.

A Sárret szülöttje volt *Lakatos Menyhért*, az ismert cigány író, aki teljes életét a nevelés és oktatás, népe felemelkedésének szolgálatába állította. Mélyszegénységből küzdötte fel magát és elismertsége csúcán is tudatosan vállalta származását, ezzel példát adva övéinek. Életútja követőkre talált. *Holdosi József* szombathelyi középiskolai tanárt tisztelői „cigánymózesként” emlegették. Nem csak kiváló műveltségű irodalomtanár volt, de alkotó művész is, aki regényeiben, novelláiban annak a meggyőződésének adott hangot, hogy a cigányság szebb, emberibb életét csak a munka és a tanulás alapozhatja meg. A cigányértelmiség újabb generációjához tartozott a fiatalon, tragikus körülmények között elhunyt *Bogdán János* középiskolai tanár, a világ első cigánygimnáziumának, a pécsi Gandhi Gimnáziumnak alapítója, első igazgatója. Köszönettel tartozunk Tuza Tibor romológusnak, hogy ráirányítja a figyelmet ezekre a jeles személyiségekre.

Szívesen szólnék azokról a mérnökstanárokról, akik egy sikeres iskolatípusnak, a középiskolai rangú technikumoknak voltak megbecsült szaktanárai vagy főiskolák oktatói.

Közülük *Szűcs Istvánt*, a tiszteletreméltó lokálpatriótát említem, aki minden lehetőt megtett szülőfalujáért. Nemzeti elkötelezettsége és a jövő generációk iránti felelőssége készítette arra, hogy megírja szülőfaluja, Kisar történetét, azzal a szándékkal, hogy ezzel is erősítse a szülőföldhöz való kötődést. *Rácz Győző* mérnökstanár nevét pedagógiai munkája mellett helytörténeti, honismereti munkássága teszi emlékezetessé az utókor számára.

A Nógrád-megyei Diósjenő sok évtizeden át megbecsült tanítóját, a dinasztia alapító *Végh Károlyt* a településéért végzett sokrétű és eredményes munkájáért halála után több mint ötven esztendővel is számon tartják és posztumusz kitüntetésben részesítették. *Végh Károlyt* életében is elismerések sora kísérte, mert környezete, felettesei értékelnék tevékenységét. Sajnos nem mondható el minden arra érdemes pedagógusról, hogy a társadalmi megbecsülés jeleként adható kitüntetésben részesült volna. Elég, ha csak a küzdelmes életű, nagy tudású *dr. Nagy András* tanár urat említem.

Az új kötetben több művész-tanárról olvashatunk.

Kovács Kálmán Attila berettyóújfalui zenetanárról, aki a lelkiismeretével összeegyeztethetetlen megbízás elől Kanadában keresett menedéket. *Straky Tiborról*, a debreceni Zeneművészeti Szakiskola igazgatójáról, *Zsaskovszky Endréről*, Eger XIX. századi zenei életének meghatározó egyéniségéről. *Bíró Lajos* festőművész tanárról, aki 25 esztendőn át irányította a debreceni Medgyessy Ferenc Képzőművészeti Kör munkáját, *Madarász Gyuláról*, a Református Tanítóképző Főiskola Művészeti Tanszékének vezetőjéről, valamint a sokszínű kultúra és művészet elhivatott kutatójáról *dr. Rubovszky Kálmánról*, aki a Debreceni Egyetem Művelődéstudományi és Felnőttnevelési Tanszékének tanszékvezetője volt.

Két sikeres testnevelő tanár: a Salgótarjánban bajnokokat nevelő *Rákóczy István* és a nyírlugosi sport-életet fellendítő *Kiss Zoltán* életútja, munkássága is elénk tárul.

A 11. kötetben 128 pedagógus életrajza olvasható, szívem szerint mindnyájukról szólnék, de e helyen nincs mód erre, de talán nem érdektelen, ha felhívom a figyelmet Vincze Tamás tanulmányára, aki *Ady Endre* testvéröccséről, *Ady Lajos* tankerületi főigazgatóról írt.

Örömmel olvastam, hogy a tananyagként is használt ókortörténeti munkák szerzőjéről, *dr. Hahn István* professzorról egykori tanítványának, Szecskó Károlynak az írása hoz emberközeli képet. Kántor Sándorné *Vekardi Lászlóról* szóló életrajza korunk egyik zsenijének, polihistorának állít emléket. A DE első nőhallgatójáról *Kiss Jánosné Vadnai Juliánáról* unokája emlékezett meg.

Sok-sok életrajz tárgyyszerűségét és hitelességét a személyes kötődés, családi kapcsolat szavatolja. Nem könnyű elfogódottság nélkül írni a házastársról, szülőkről, nagyszülőkről, testvérről, és ugyanez a helyzet, ha tanárunkról, kollégánkról, diáktársunkról, jó barátunkról vagy példaképünkről írunk. Fontos, hogy megbízható forrásokhoz jussunk. A valós életrajzi adatok összegyűjtése és a szakmai kompetencia mellett a szeretet és tisztelet vezette szerzőinket és mindazokat, akik személyes emlékeikkel hozzájárultak az életrajzok teljesebbé tételéhez.

Szép és megható az a levél, amelyet egykor dr. Gyíres Béla professzor írt *Ágasváry Lajos* pásztói iskola-alapító igazgatónak, felidézve pályakezdő éveit a pásztói kereskedelmi iskolában. Buda Ferenc életrajzi regényében *dr. Karalyos Gyula* színes egyéniségét villantotta fel. Szokolay Sándor hét évtized távlatából nagy szeretettel idézte fel első tanítója *Dáczér Károly* alakját, tisztelete jeléül kórusművet is komponált emlékezetére. *Császay László* tanári és emberi nagyságára egykori tanítványa Papp István nyelvészprofesszor emlékezett hálával. Szél Júlia, a korábban jól ismert rádióriporter szoboszlói gyermekévei szeretett óvó nénijére, *Győri Idára* emlékező sorai is azt bizonyítják, hogy a jó pedagógus munkája meghatározó élmény és egész életre szóló útravaló a tanítványoknak.

Új színfolt a 11. kötetben több Nógrád-megyei pedagógus életrajza. Jó tudni, hogy a Salgótarjánban működő Pedagógiai Intézet is fontosnak tartja kiváló tanárok, tanítók munkásságának megörökítését. Kiadványukból a szerzők szíves hozzájárulásával vettünk át 8 életrajzot.

Ugyancsak nyolc pedagógusról, egykori diáktársairól írt Vmirjáncki József. Emlékezéseinek az ad különös jelentőséget, hogy az általa felidézett életutak alighanem csak ebben a kiadványban kaptak nyilvánosságot.

Idei kötetünkben határon túli pedagógusokról nem található életrajz. Egyesületünk kapcsolatépítő tevékenységét továbbra is folytatjuk, reméljük, hogy a jövőben ismét találkozhatnak az elszakított területeken hősi helytállást tanúsító magyar pedagógusok élettörténetével.

Munkánk hatósugara viszont országhatárainkon belül egyre szélesedik: több mint 30 településről érkeztek névcikkek, néhány helyről egy-egy szerző több életrajzot is küldött.

A kötet utolsó lapjain található – Csermely László által szerkesztett – repertórium immár 1252 nevet sorol fel, akikről már készült biográfia, de hányan és hányan lehetnek, akiknek munkássága, életútja még feldolgozásra vár: adott hát a feladat „ez a mi munkánk és nem is kevés!”

Remélem, minden új kötet ösztönzést ad a folytatáshoz.